

Az állam és a gazdaság

A kamerák villognak, amikor a brit pénzügyminiszter a hagyományos bőr aktatászkában felmutatja a Parlament elé terjesztendő éves költségvetést. Újságírók hada várja Washingtonban a szövetségi központi bank (FED) elnökének bejelentését az irányadó kamatlábak változásáról. Hírügynökségi elemzések latolgatják, hogy az Európai Unió versenyügyekért felelős biztosa vajon jóváhagyja-e két óriáscég összeolvadási kérelmét. Nagy horderejű *gazdaságpolitikai ügyek* ezek, amelyek sokak életét érintik közvetlenül. Közvetve pedig lényegében mindenkiét, hiszen az adók, árfolyamok, kamatok, versenyviszonyok minden családra, valamennyi gazdasági szereplő működésére kihatnak.

Az állami intézmények sok más módon is beleszólnak az életünkbe. Rendelkeznek a munkanapok és szabadnapok rendjéről, megállapítják a lakossági gázárakat, a vasúti tarifákat, a törvényes minimálbért, szabályokat alkotnak a céges költségek számviteli elszámolásáról: *a modern állam aktív a gazdaságban*. Ám nem minden hatósági ügy tekinthető gazdaságpolitikai jellegűnek. Az állam egy-egy szerve rengeteg olyan napi döntést hoz, amely fontos ugyan az érintettekre nézve, de nem országos jelentőségű. Ezért meg kell különböztetni az *igazgatási* feladatokat *a gazdaságpolitikai teendőktől*.

A továbbiakban az utóbbiakkal lesz dolgunk: áttekintjük az üzleti élet és a társadalom működése szempontjából fontos befolyásoló eszközöket. Az előbbi példák már körvonalazták, hogy milyen ügy számít gazdaságpolitikai tartalmúnak. Közelebbről is meg fogjuk nézni, miben áll egy adott ország gazdaságpolitikusanak munkája, és általában hogyan születnek a gazdaságpolitikai döntések.

A modern állam mindenhol jelen van

Az újságok, hírportálok gazdaságpolitikai rovataiban rendszeresen az olyan témák, amelyek az állam *makrogazdasági* irányító tevékenységéhez köthetők – ilyen például a költségvetési politika, a monetáris politika, a jövedelempolitika alakulása. A gazdaságpolitikai rovatban arról is beszámolnak, ha egy kormány szerv sok szereplőt érintő, jelentős üzleti ügyben dönt. Szintén idetartozik, amit a laikusok többsége gondol a „gazdaságpolitika” szó hallatán: *politika a gazdaságban*, azaz amit a politikusok nyilatkoznak, tesznek gazdasági ügyekben.

A modern állam valóban ezerféle módon kapcsolódik az üzleti élethez, a gazdaság szereplőihöz, a társadalom tagjaihoz. Sőt a nemzetközi szervezetek, intézmények döntései is kihatnak az életünkre, holott ezek működéséről a legtöbb ember alig tud valamit. Fontos, hogy a gazdaságpolitikai döntéshozatal természetével, intézményeivel,

logikájával, lehetőségeivel és korlátaival tisztában legyünk. A téma kifejtését annak vizsgálatával kezdjük, hogy milyen feladatokat lát el az állam, majd az államok közötti és az állami szint feletti ügyekre is rátérünk.

Az állam a pénzügyi és a reálfolyamatok szabályozója

A fejlett piacgazdaságban üzleti tevékenységekkel alapvetően a magánszektor foglalkozik, a tevékenységeket a pénzfolyamatok kapcsolják össze. Az állami szabályozás döntően a *pénzügyi politikán* keresztül érvényesül.¹ John Maynard Keynes munkásságát követően az 1950-es évektől vált meghatározóvá az a közgazdasági felfogás, amely a piacgazdaság viszonyai között a *költségvetési (fiskális)* és *jegybanki (monetáris)* eszközök tudatos felhasználását tartja az állami gazdaságpolitika legfőbb területének.² Az államok többsége a pénzügyeken túlmenően a *reálfolyamatok* terén is aktív, így szerepet vállalhat például az infrastruktúra megújításában, az elmaradott területek fejlesztésében, a munkaerő átképzésében vagy egy erőmű-építési programban. Számos ország gyakorlatában az állam még ennél is közvetlenebbül jelen van a gazdasági életben.³

Valóban nagyok az országok közti különbségek. Van, ahol *etatista* felfogás érvényesül: a hatóságok a gazdaság napi működésébe is részletesen beleszólnak.⁴ Másról ritka az olyan üzleti ügy, amellyel a kormányzathoz kellene fordulnia a vállalkozónak. Viszont minden piacgazdaság érzékeny a társadalmi rend, a jogrend, a szerződéses viszonyok meglétére, bizonyos állami szabályok, normák és szabványok kiszámítható jelenlétére. Gyakran nem kormányzati intézmény végez szabályozói munkát, inkább a kormánytól független intézményhez telepítik a jogkört: például a bankok felügyeletét a nemzeti bankhoz, az üzleti társaságok működésének felügyelését a cégbíróságokhoz, a fogyasztói jogok betartatását a versenyhivatalhoz. A szabályozást végezheti akár szakmai önszabályozó testület vagy szerveződés is: gazdasági kamara, szakmai szövetség. Ezeket a testületeket is figyelembe kell vennünk a gazdaságpolitikai folyamat leírásában, hiszen működésük nemzetgazdasági következményekkel járhat.

¹ Ha valaki amerikai egyetemen szeretne a már említett gazdaságpolitikai ügyekről többet megtudni, akkor valószínűleg *alkalmazott makrogazdasági* kurzust kell felvennie. Az amerikai tankönyvek általában a makrogazdaságtan keretein belül tárgyalják azt, amit mi, európaiak nemzetgazdasági vagy gazdaságpolitikai kérdésként tartunk számon.

² J. M. Keynes (1883–1946) brit közgazdász, akit a modern makroökonómia megteremtőjének tartanak; nézeteiből fejlődött ki halála után a keynesianizmus irányzata. Fő műve *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete* (The General Theory of Employment, Interest and Money), rövidebben az *Általános elmélet*, amely 1936-ban, a nagy gazdasági válság után jelent meg, és fordulatot hozott a közgazdasági gondolkodásban.

³ Ha valaki német vagy francia egyetemen venné fel a „gazdaságpolitika” elnevezésű tárgyat, a kormányzat makrogazdasági ügyei mellett sokat hallana az állami szabályozó (reguláló) tevékenységről is.

⁴ Etatizmus: a kifejezés a francia *l'état*, azaz állam szóból ered. Nem véletlenül: a francia állam hagyományosan olyan gazdasági ügyekbe is beleszól, amelyek máshol az üzleti autonómia körébe tartoznak. Különösen brit, amerikai összevetésben tűnik fel a francia etatizmus gyakorlata.

A gazdálkodó állam

Az *állami szektor* terjedelmét tekintve is nagyok a nemzetközi eltérések. Az államháztartás ügyeinek tárgyalásánál majd kitérünk arra, hogy miért különböznek annyira a különféle fejlettségű, múltú, méretű országok az adóteher mértékét vagy az állami foglalkoztatás arányait tekintve. Szem előtt kell tartani, hogy minden elköltött költségvetési euró (dollár, forint) valakinek a bevétele lesz, így az állami kiadások másfelől a gazdasági szereplőknél bevételeket is jelentenek. A kormányzati és egyéb állami szervek a maguk közbeszerzéseivel, szolgáltató és termelő tevékenységeivel közvetlenül kihatnak az üzleti konjunktúrára. Az állami intézmények működési stílusához nyilvánvalóan igazodnak, alkalmazkodnak a gazdaság szereplői. Ezért kell az állammal kiemelt súlyú gazdasági szereplőként számolnunk az említett makrogazdasági és szabályozó feladatkörökön túlmenően is.

A magyar olvasó számára elsődleges referenciaként szolgáló európai gazdaságokról elmondható, hogy tulajdonképpen mindegyik *vegyes gazdaság*: tulajdoni szerkezetét tekintve több szektorból áll. A legnagyobb a *magántulajdonú* szektor. Emellett a legtöbb országban jelentős *állami* (kormányzati, tartományi, önkormányzati) tulajdonú szektor is található. Léteznek továbbá *nonprofit* intézmények. Ezen a téren is igaz, hogy országonként nagyok a különbségek a tekintetben, hogy mennyire jelentős az állam közvetlen gazdasági szerepe vállalkozóként, tulajdonosként.

A különféle szektorok eltérő logika szerint működnek. A magántulajdonost elsődlegesen a nyereségre való törekvés motiválja, míg az állami tulajdonú vállalat – a jogrendtől, a hagyományoktól, a kormánypolitikától függő módon – sokféle egyéb szempontra is tekintettel van. Az állam felhasználhatja bankjait, a közüzemeket, az állami iparvállalatokat bizonyos gazdaságpolitikai célok elérésére (foglalkoztatásnövelés, az árak féken tartása, a területi aránytalanságok mérséklése). Ám az ilyesmi sosincs ingyen: rendszerint az állami vállalat nyereségessége sínyle meg a nem gazdasági teendők ellátását. Sok függ ezen a téren az adott kormány gazdasági felfogásától, politikai nézetrendjétől: van, ahol a kormány elsősorban vállalkozásként tekint a köztulajdonú cégekre, és távol tartja magát az üzleti döntések meghozatalától, míg máshol a kormány konjunktúrapolitikai vagy szociálpolitikai eszközként használja az állami cégeket, sőt az is előfordulhat, hogy politikai zsákmánynak tartja őket.

A piac működési zavarai és kudarcai

A közösségi szektor kiterjedése és szerkezete nagymértékben függ a nemzeti hagyományoktól, történelmi előzményektől, ám a piacgazdaságban az állam gazdasági szerepvállalása általános okokra is visszavezethető. A piaci szereplők közötti ügyletek során ugyanis felléphetnek olyan jelenségek, amelyek piaci kudarok (market failures, market imperfections) elnevezés alatt szerepelnek a közgazdasági szakirodalomban. Ilyen az, ha *monopolhelyzet* alakul ki: az adott piac elveszti versenyző jellegét, amelytől a gazdaság-elmélet a költségek féken tartását, a fogyasztók kedvének keresését, a műszaki haladást várja. Ekkor szükségessé válhat az állam beavatkozása. Hasonló a helyzet az úgynevezett *közjavakkal*. A nyereségelvű piaci szereplőktől egyszerűen nem várható el, hogy olyan jószágok előállítására rendezkedjenek be, amelyekre lenne ugyan társadalmi igény, de

↓
 a termelési költségeket nem lehet megfizettetni, ezért üzleti alapon nem keletkezik kellő kínálat, vagy eleve társadalmilag előnyösebb lenne a szabad hozzáférés a már megalkotott közjósághoz. A közvilágítás, a tudományos alap kutatások eredményei, a közút mind olyan dolgok, amelyek sokaknak hasznára vannak, és azzal, hogy egyvalaki igénybe veszi az adott jóságot, megfér az, hogy más is használja.

Van, amikor fizetni kell, mint az autópálya esetén, hogy a túlzott igénybevétel visszaszorítsák, más esetekben adójövedelmei terhére az állam vállalja a szolgáltatás ingyenes nyújtását. Kérdéses lehet, hogy nemfizetés esetén a felhasználók kizárhatók-e az igénybevételből. Ha egy közjóság rendelkezésére áll A-nak, akkor B-t gyakran abban az esetben sem lehet kirekeszteni, ha az illető nem fizet. Ekkor lép fel a *potyautas-probléma*, amely sok zavart okoz az egyéni költségekre és hasznokra épülő piaci rendben. Ha kockázat nélkül lehet bliccelni, akkor az egyén nincs ösztönözve arra, hogy feltárja egyéni preferenciáit (azaz, hogy mennyit hajlandó fizetni egységnyi jósággért), a termelő pedig nincs ösztönözve az ilyen jóság előállítására piaci körülmények között. Néha jogi vagy etikai indokok szólnak a kizárás ellen: a jogrend és az ország békéjének fenntartása olyan állami „szolgáltatás”, amely mindenkinek állampolgári jogon jár. Valaki ugyan kijelentheti, hogy őt márpedig ne védje meg a honvédség, ám nem oldható meg, hogy a békét csak a többi polgártárs számára őrizze meg. A béke és a jogrend fenntartásának költségeit ezért az állam az adókból fogja begyűjteni, kötelezve az állampolgárokat az adófizetésre, ezzel előzve meg a „potyázást”. Más esetekben gazdaságossági kérdés, hogy érdemes-e a fogyasztók egy részét kizárni: rendszeresen zsúfolt utak esetében be lehet vezetni az úthasználati díjat, ami távol tartja mindazokat, akik nem tudják, vagy nem akarják azt leróni. De megeshet, hogy a díjszedés költségei túl sokat elvisznek a bevételekből, és számolni kell azzal, hogy a forgalom szükségszerűen lelassul, vagy az autóáradat áthelyeződik az ingyenes, ám veszélyesebb, esetleg több lakost szennyező utakra. Itt azzal az általános jelenséggel találkozunk, hogy a gazdasági életben az ügyletben részt vevő két felet (a vevőt és az eladót) kívül harmadik feleknél is gyakran fellép az akár káros, akár előnyös *külső hatás*, más néven *negatív, illetve pozitív externália*. Az előzőek mérsékléséhez és az utóbbiak megerősítéséhez ismét csak szükség van állami szabályozásra.

Állami beavatkozásra adhat okot az is, hogy a piaci működés *szélsőséges jövedelem-eloszláshoz* vezethet el, amely társadalmi okok miatt nem fogadható el, és amely korrekciót igényel.

A politikai állam

A gazdaságpolitika fogalma érintkezik a *politikával*: az adók vagy az állami kiadások ügyeit a nyilvánosság előtt vitatják meg a pártok, a költségvetésről és az adókról törvényt alkotnak. A nagy gazdaságpolitikai ügyek a politika világában dőlnek el. Jól van ez így? Miért is kell egyáltalán a politikai szereplőknek, a pártoknak befolyással lenniük a gazdasági életre? Nem az lenne az ésszerűbb, ha a gazdaság a maga szabályai szerint, autonóm módon működhetne, és a politika kívül maradna az üzleti életen?

Ezekről a kérdésekről sokféle nézet él a világban. Országonként eltér a közfelfogás arról, hogy gazdasági ügyekben mit várnak el az államtól. Van, ahol ritka, máshol viszont igen gyakori a kormány *intervenciója (beavatkozása)* a gazdasági élet napi menetébe.

Az egyik szélsőség az, ha a politikai hatalom rendszeresen, közvetlenül és részletesen beleszól a gazdasági felek közötti ügyekbe, az államhatalom nem ismeri el a gazdasági élet autonómiáját. Az ilyen *intervencionista gazdaságpolitikai felfogás* nem hagy sok teret a magángazdaságnak, a jogilag egyenlő állású felek közötti szabad megállapodásoknak és szerződéseknek. Háborús viszonyok és sajátos történelmi körülmények között számos esetben jött létre állam által irányított gazdasági rendszer. Hazánk történelméből is ismeretes a több évtizedes tervgazdasági korszak az 1945–1948-as államosításoktól az 1989–1990-es politikai rendszerváltozásig; a Szovjetunióban pedig hetven éven át létezett parancsgazdaság.

Ahol a gazdasági életet az állam (állampárt) szervezi, ott nem marad tere a magánkezdeményezésnek, visszaszorul a piac, legfeljebb a feketegazdaságba húzódik. A kiterjedt állami beavatkozás gyakorlata ellentmond a demokrácia elveinek. Ezért demokratikus berendezkedés mellett csak átmeneti jelenségként fordulhat elő az intervencionista állam. Ugyanakkor a magángazdaság zavarai, válságai idején megnő azoknak a száma, akik nem hisznek a magángazdaság látszólagos szervezetlenségét rendbe tevő „láthatatlan kéz” létezésében, amelyről *Adam Smith* 1776-ban írt *Nemzetek gazdagsága* című korszakos munkájában.⁵

Léteznek azonban hívei egy másik végletnek is: eszerint a gazdasági ügyekbe csak a gazdasági szereplőknek (gyárosoknak, bankoknak, munkavállalóknak, fogyasztóknak) szabad beleszólniuk. Ez a *minimális állam* felfogása. A kormányzat nehézkes, bürokratikus működésével elégedetlenek joggal sokallják a hatósági beavatkozást.

Nehéz igazságot tenni az eltérő nézetek (és a mögöttük álló eltérő élettapasztalatok) között. A gazdasági folyamatok történeti elemzéséből az szűrhető le, hogy a modern piacgazdaság igenis igényli a kormányzat irányító, szabályozó tevékenységét, sőt e nélkül tartósan nem maradhatna fenn. A szabályozás hiányát megsínylené a társadalom. A gazdasági folyamatok kellő ellenőrzése híján még súlyosabb gondot okozna a környezetszennyezés: az ipari melléktermékeket a folyóba beleengedő cég versenyelőnybe kerülne a többiekkel szemben, amelyek azután egy idő múlva maguk is a természeti környezet kárára szabadulnának meg a tisztítás költségeitől. Az ilyen és hasonló *negatív külső hatások* a társadalom életminőségét rontanák, a természeti környezetet rongálnák, ezért nyilvánvaló, hogy társadalmi beavatkozásra van szükség.

A gazdaság működési gondjaira adott konkrét válasz azonban nagymértékben függ a politikai értékrendtől és az adott társadalom intézményeitől, jogrendjétől is. A negatív külső hatások enyhítését példának véve: az egyik irány az, hogy tiltásokkal és hatósági előírásokkal kényszerítik rá az üzletembereket környezetkímélő technológiák beszerzésére. Lehetséges azonban egy másik eljárás is: meg kell fizettetni az okozott kárt, beépítve a környezet megőrzéséhez szükséges eljárások ráfordításait az üzleti költségek közé.

Számos jogos és ésszerű oka lehet tehát az állami aktivitásnak, amely a legkülönfélébb formákat öltheti. Ha például a politikai erők fontosnak tartják a környezet védelmét, akkor a „zöld gazdaságpolitika” révén aktívan alakíthatják a gazdasági életet. Máshol a foglalkoztatás védelmében nyúl erős eszközökhöz a kormányzat. Megint más körülmények és politikai feltételek mellett a pénzbeli megtakarítások értékállóságának

⁵ Az angol nyelvű mű címében a *Wealth of Nations* fordulat szerepel; ez a magyar fordításokban hol mint *Nemzetek gazdagsága*, hol mint *Nemzetek jóléte* szerepel.

érdekében születnek a döntések. *Nincsen egyetlen jó és elfogadott gazdaságpolitika.* Olyan sincs, amely megvédené a gazdasági életet, a társadalom működését a megrázkódtatásoktól, nehézségektől. Krízisek is kialakulhatnak: nem is olyan régen, 2007 után súlyos pénzügyi zavarokat élt meg a világ. Amint majd látni fogjuk, igencsak eltérő gazdaságpolitikai válaszok születtek, sőt ugyanahhoz a célhoz más és más kormányok igen különböző eszközöket rendeltek hozzá.

Mi tehát a gazdaságpolitika?

Mindezek alapján már körvonalazódik a gazdaságpolitika tartalma, jelentése. A kormány (tágabban: az állam) a rendelkezésre álló széles eszköztár alkalmazásával formálja a nemzetgazdaság egyensúlyi viszonyait (a folyó fizetési mérleget, az államháztartási egyenleget, az árszintet), a foglalkoztatás mértékét-szerkezetét és egy sor egyéb fontos makrogazdasági változót. Az állam az üzleti életet és a társadalom mindennapjait befolyásoló *szabályozókat* működtet. A kormányzati szektor léte miatt eleve számolnunk kell az állam *megrendelői, termelői és tulajdonosi* mivoltával. Ezen túlmenően a gazdaságpolitikai döntés *politikai természetű*: a döntéshozók a politikai és jogi rendszer keretein belül alkalmazzák a rendelkezésre álló kormányzati eszközöket politikai céljaiknak megfelelően.

A gazdaságpolitika tehát az állam (a kormány és a nem kormányzati szervezetek és testületek) gazdaságot és társadalmat szabályozó, irányító vagy befolyásoló célirányos tevékenysége, amely a pénzügypolitika, versenypolitika, regionális politika és sok egyéb állami szakpolitika alkalmazásával szolgálja a politikai értékeket és érdekeket.

Ki a jó gazdaságpolitikus?

Demokráciákban a választópolgárok politikai döntéseitől függ, hogy ki kerül kormányra. Az egymást követő kabinetek gyakran igen eltérő felfogás szerint kormányoznak. A választásokkal hatalomra kerülő politikai erők nemritkán az addig követett gazdaságpolitikai gyakorlat felülvizsgálatával kezdik kormányzati munkájukat, hivatkozva a választók nagyobb felétől kapott demokratikus felhatalmazásra.⁶

Egy kontinensen belül is jelentősen eltérhet a gazdaságpolitikai gyakorlat. Regionális eltérések is kimutathatók: a *skandináv* országokban a kormányváltások ellenére rendszerint közmegegyezés mutatkozik egy sor fontos gazdaságpolitikai kérdésben, míg mondjuk a *mediterrán* országok gazdaságpolitikai gyakorlatában jellemzőbbek az egymás utáni korrekciók. A német–francia („rajnai”) gazdaságpolitika más stílusú,

⁶ A politikai oldalak váltakozása és a politika gyakori irányváltása nem magyar sajátosság, sőt nem is csak a kelet-közép-európai térség jellemzője. A második világháborút követően a briteknél megmutatkozott, hogy mennyire más elvi alapokon álltak a baloldali (munkáspárti) kormányok a maguk államossító és adóemelő politikájával, mint a konzervatívok, amelyek privatizáltak, és próbálták visszaszorítani vagy legalább lassítani az állami kiadások növekedését. Az Egyesült Államokban is igen távol állt egymástól az ifjabb Bush elnök és Obama elnök szociál- és gazdaságpolitikája.

mint a brit. A *volt tervgazdaságok* gazdaságpolitikája is sokban eltér a kontinens más országcsoportjainak gyakorlatától. Az eltérések alapján kimondhatjuk: *nincs egyetlen gazdaságpolitikai minta*. A gazdaságpolitikai szakirodalom tézisei, a nemzetközi szervezetek ajánlásai és a sikeres országok referenciahatása miatt bizonyos *élenjáró gyakorlat* (best practice) viszont létrejön, amelyet ismernie kell a nemzeti döntéshozónak akkor is, ha a maga útján kíván járni.

Időnként egy-egy nagy hatású, befolyásos politikushoz kapcsolható valamely új gazdaságpolitikai irányzat. *Margaret Thatcher* asszony nevéhez markáns privatizációs és pénzügyi irányzat kötődött, amelyet idővel más országokban is követni kezdtek.⁷ Szintén hatott a kor gazdasági felfogására *Ronald Reagan* amerikai elnök politikája („Reaganomics”), amely adómérséklő és a gazdasági kínálat növelését célzó reformokkal igyekezett kúrálni az amerikai gazdaság akkori ütemvesztését.⁸

A gazdaságpolitika gyakorlatában mindig is léteztek irányzatok, tendenciák, sőt mondhatni: szakmai divatok. Még sincs két teljesen azonos gazdaságpolitika a világon. Nem létezik egyetlen optimális (minden helyzetre alkalmazható és minden körülmények között megfelelő) gazdaságpolitikai válasz. A gazdaság- és politikaelmélet ad bizonyos iránymutatást, de a modellek alapján csak általános következtetések vonhatók le. A gazdasági döntéshozó intézmények (központi bankok, minisztériumok) a mai nagyfokú nemzetköziesedés közepette figyelik egymás gyakorlatát, tanulnak egymástól. Végző soron azonban *a felelős kormány hozza meg a döntéseket céljai megvalósítása érdekében – a rendelkezésére álló anyagi erővel és jogi-politikai hatalom alkalmazásával*.

A kormányzati működés mértékét, jellegét az általános jogi és intézményi kereteken belül befolyásolja a kormány mögött álló társadalmi erők, pártok értékrendje (ideológiája, világnézete). A kormány döntéseit természetesen a közvetlen politikai érdekek is mozgatják: a népszerűség szempontjai, a következő választás közelsége, a politikai ellenfelekkel folytatott polémia, a társadalmi szervezetekhez fűződő viszony, a külföldről érkező impulzusok.

A gazdaságpolitikai intézkedést megelőzheti *társadalmi érdekegyeztetés*, míg más esetekben a kormány önállóan dönt. Döntési lehetőségeit behatárolja, hogy az előző kormányok milyen kötelezettségeket vállaltak. A nemzetközi szerződések, illetve a nemzetközi és integrációs szervezeteken belüli szabályok és elvárások is megkötik a kormány kezét. Emiatt a meghozott és kihirdetett döntésekben gyakran keveredik

⁷ Margaret Thatcher (1925–2013) brit politikus; a 20. század leghosszabb ideig hivatalban lévő brit miniszterelnöke (1979–1990), a konzervatív párt elnöke (1975–1990), akinek a vezetése alatt a brit gazdaságpolitika gyökeres átalakuláson ment keresztül az állami cégek nagy részének privatizálásával, a gazdasági szabályozási teher jelentős könnyítésével (dereguláció) és a vállalkezési feltételek javításával.

⁸ Ronald Reagan (1911–2004) az Egyesült Államok negyvenedik elnöke volt (1981–1989). A „Reaganomics” nevet viselő gazdaságpolitikai irányzat a szakmai közvéleményt is megosztotta: a Nobel-díjas Milton Friedman vagy a szintén Nobel-díjas Robert Mundell támogatta főbb elemeit, míg Robert Solow a megalapozatlan adócsökkentést okolta az amerikai államadósság nekilendüléséért.

Újabbán „Abenomics” néven Shinzo Abe, a japán miniszterelnök nevéből képzett gazdaságpolitikai élenkítési csomag vált ismertté. Shinzo Abe 2012 végén lett Japán miniszterelnöke. Az ekkor már több mint egy évtizede stagnáló japán gazdaság lendületbe hozására Abe többelemű sajátos megoldást javasolt.

egyfelől a kormányzat saját szándéka, másfelől a kormányon kívüli hazai és külföldi befolyásoló tényezők hatása.

Az intézkedések *szándékolt hatása* mellett felléphetnek *nem szándékolt következmények* is. A szándékolt hatások sem egyformán érintik a társadalom és a gazdaság tagjait, mint ahogyan a nem kívánt, kellemetlen hatások is társadalmi rétegenként, földrajzi régióként eltérően jelentkezhetnek. A kormány az előnyök és hátrányok mérlegelését követően választ a *kormányzati szakapparátus* által generált megoldási lehetőségek közül. A kormány nyilván a maga szempontjai szerint súlyoz a fontos ügyek között, és mást tart előnyösnek vagy hátrányosnak, mint amit az érdekcsoportok vagy az elemzők.

A kormányzati gazdaságpolitikai döntés nyugodhat közgazdasági modellen és szociológiai-politológiai hatástanulmányon, ám a tényleges intézkedések a politikai (hatalmi) erőviszonyokon, taktikai megfontolásokon is múlnak. A sikeres gazdaságpolitika nyilvánvalóan támaszkodik gazdaságtudományi alapokra, de megtalálható benne a művészet eleme is. Emiatt a gazdaságpolitika művelését ugyanúgy nem lehet tankönyvből megtanulni, mint ahogyan a vállalatvezetés tudományának elsajátításához is kell adottság – és sok gyakorlat. Abból lesz sikeres gazdaságpolitikus, aki képes ötvözni a gazdaságtani ismereteknek, a politikusi készségeknek, a kormányzati tudásnak és a „döntés művészetének” különféle elemeit.

Összefoglalás

A mai modern (európai) állam kormányzati szektora a nemzeti jövedelem nagy hányadát centralizálja és újra elosztja, emellett – országonként igen eltérő mértékben – tulajdonosként is részt vesz a gazdaságban. Az állam tehát pénzügyi, szabályozó, munkaadói, tulajdonosi döntések tömegével hat az üzleti konjunktúrára. E döntések túlnyomó része azonban igazgatási jellegű. A „gazdaságpolitika” kifejezést azokra a nagy jelentőségű döntésekre alkalmazzuk, amelyek közvetve – például az adók, a költségvetés, a kamatok, az árszint révén – vagy közvetlen hatósági intézkedésekkel befolyásolják az egyének, vállalkozások ügyleteit. Szűkebb értelemben a makrogazdasági döntések számítanak gazdaságpolitikai jellegűnek, de a kiterjedt állami szektorral jellemezhető országokban a kormányzat a maga szabályozó és gazdálkodó tevékenységével is kifejti gazdaságpolitikai hatást.

A tényleges döntéshozatalt formálják az illető ország szokásai, a hatalmat gyakorlók pártpolitikai és személyes érdekei, a fennálló erőviszonyok, az érdekképviseleti szervezetek, a lobbisták, a közvélemény-formálók ráhatásai, a vezető gazdaságpolitikusok személyes adottságai. Ezért nincsen két azonos gazdaságpolitika, megegyező külső feltételek esetén se: minden egyes országban eltérő a gazdaságpolitikai döntéshozatal rendje és stílusa. Ugyanakkor az erős nemzetköziesedés körülményei között bizonyos elfogadott szokások, sőt irányzatok megfigyelhetők a gazdaságpolitika terén is, különösen olyan ügyekben, amelyekre nemzetközi konvenciók, szerződések érvényesek.

Kulcsszavak

Az állam szokásos hatósági tevékenységei, illetve gazdaságpolitikai döntései
Reálgazdaság, pénzgazdaság

Vegyes gazdaság: a gazdaság tulajdonosok szerinti vegyes volta

A piaci kudarc esetei és ezek következményei

Külső (externális) hatások, ezek internalizálása

A minimális állam, illetve az intervencionalista állam mint két véglet

Kormányzati és nem kormányzati intézmények gazdaságpolitikai tevékenysége

A gazdaságpolitikai döntés politikai természete

J. M. Keynes

M. Thatcher

R. Reagan

Ellenőrző kérdések

- Hozzon példát arra, hogy nem kormányzati, ám állami intézmény is hozhat gazdaságpolitikai döntést (szabályt)!
- Foglalja össze a különbséget az állam szokásos igazgatási döntései és tényleges gazdaságpolitikai döntései között, például az adózás területére konkretizálva!
- Nélkülözhető-e és nélkülözendő-e a politika a gazdaságpolitikai döntéshozatalból?
- Mi az oka annak, hogy azonos gazdaságpolitikai kihívásokra a különféle országokban más és más megoldásokkal válaszolnak?
- Nevezzen meg olyan közszereplőket, politikusokat, akiknek a nevéhez gazdaságpolitikai döntés vagy irányzat kapcsolódik!